

Kateřina Tučková

Vitka

divadelní hra

Host

© Kateřina Tučková, 2018
Doslov © Miloš Štědroň, 2018
© Host – vydavatelství, s. r. o., 2020
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-0312-4 (Formát PDF)
ISBN 978-80-275-0313-1 (Formát ePub)
ISBN 978-80-275-0314-8 (Formát MobiPocket)

První jednání

Brno 1923—1935

Po vzniku republiky zažívá město nebývalý rozkvět, daří se v něm veškerému modernímu umění. V ulicích rostou pozoruhodné funkcionalistické stavby, v koncertních sálech znějí skladby Leoše Janáčka a jeho žáků z Klubu moravských skladatelů, působí tu Literární skupina či brněnský Devětsil, vycházejí Lidové noviny, do nichž přispívají přední osobnosti intelektuálního života. Rivalita českých, německých a židovských uměleckých kruhů podněcuje tvůrce i organizátory kulturního života k mimořádným výkonům.

Scéna I.

Na scéně stojí krásná mladá žena, sálá z ní nadšení a nakažlivá chuť do života — Vitka v době svých největších úspěchů. Uličnícky

paroduje rozporuplné mínění veřejnosti, vysmívá se chvále i pomluvám, které o ní kolují.

VITKA: Mimořádný talent! Absolutní sluch!

A ta nápaditost a odvaha!

Ale kdeže! Postrkuje ji papínek!

Ale jaké je to rozkošné děvče!

Děvka je to!

Nikam by to nedotáhla, kdyby nebylo

Martinů!

Kdoví co by dokázala, mít víc času!

PEDAGOG (přísně): Kaprálová!

Scéna II.

Květen 1934. Na brněnské konzervatoři právě probíhá závěrečná zkouška studentů hudební kompozice. Vitka sedí u piana, před sebou má partituru své skladby a neústupně si měří členy pedagogického sboru. Ti protestují, utírají si zpocená čela nebo si v rozpacích mnou dlaněmi tváře, sálá z nich rozhořčení, úžas i rezignace.

PEDAGOG: Kaprálová! Uvědomte si, že studujete-li zde, zdůrazňuji stu-du-je-te-li zde na konzervatoři skladbu, nemůžete si dělat, co se vám zachce!

VITKA: Ale proč se otrocky držet zadání, proč ztrácet čas s prkotinami, když může vzniknout skutečná hudba!/? Jako je tato!

PEDAGOG: Jenže vy tu nejste od toho, abyste tvořila...

PEDAGOG: Nebo nás dokonce poučovala!

PEDAGOG: ... vy jste tu od toho, abyste se vzdělávala! A vzdělávat se můžete jen tak, že splníte zadání, čímž prokážete porozumění dané hudební formě!

VITKA: Tak to třeba berte jako reformu formy!

PEDAGOG: Cože!?

PEDAGOG: Bože!

PEDAGOG: Řeklo se *ricercar* a ten má jasná pravidla — je to přísný, vnitřně sevřený útvar. Ale toto? Co ta *disonance*? Proč ta dramatická melodika?

PEDAGOG: To není ani *ricercar*, ani kánon, ani fuga — to je, to je...

PEDAGOG: Prostě příliš neukázněné!

PEDAGOG: Tak jak vás asi máme hodnotit?

VITKA: Přece na výbornou! Anebo jste to napoprvé nechytili? Tak si to poslechněte znovu...

Vitka se otočí ke klaviatuře a s nasazením přehraje část skladby.

VITKA: *Diabolus in musica!* Takhle to F a H ještě nikdo nezahrál — má to nápad a švih...

Znovu zahraje třítónový leitmotiv skladby.

VITKA: ...a zní to prostě famózně! Jako když se nachmelí knížepán! Copak to neslyšíte?

No vidíte, že slyšíte! Jak byste po mně vůbec mohli chtít, abych se otravovala s nějakým zadáním, když vám tu hraju tohle!

PEDAGOG: Jenže i sebelepší nápad je nutné vtělit do jasné formy!

PEDAGOG: Více pokory, milostivá, i hudba je především řemeslo!

PEDAGOG: Přízeň žurnalistů z vás zralou komponistku nečiní!

VITKA: A já vám říkám, že to může být jediné takhle!

Vitka práskne víkem klaviatury, až všichni pedagogové poskočí.

Scéna III.

Po zkoušce konzervatoristé čekají na výsledky ve vedlejší učebně. Vitka je první ženou studující na brněnské konzervatoři skladbu a dirigování, jediná dívka mezi deseti chlapci. Někteří jí nadbíhají, jiní se k ní chovají s pubertálním ostychem. Se spolužákem Otou Vachem — jemným, uhlazeným hochem ze slušné rodiny — chodí. Laškuje s ním, dodává mu odvahy.

VITKA: Vzmуж se, Otoušku!

OTA VACH: To se ti lehko řekne, ale kdyby mi to nedali, víš, co by mě čekalo doma?

VITKA: Jasně, vaši by se tě zřekli a mazal bys hákovat do fabriky — jak srdcervoucí pád velké naděje evropské hudby! Neboj, vždyť víš, že to byla jen formalita. Uvidíš, že se za chvíli objeví a všem nám řeknou, že je to v suchu.

OTA VACH: No jo, když ty strach mít nemusíš.

VITKA: Ty taky ne, kulihrášku... Tak nevyšiluj a chytej! Postřeh!

OTA VACH: Neblázni!

SPOLUŽÁK: Přihraj!

SPOLUŽÁK: Hopla!

VITKA: Sem, sem!

Do hry se zapojí většina spolužáků. Z čestného místa, na němž obvykle visívá portrét prezidenta, na ně shovívavě shlíží Leoš Janáček. Mladí muzikusové dovádějí, dokud se předmět neroztříští o jeho tvář. Všichni zděšeně vykřiknou — ikona moderní hudby a uctívany idol jejich pedagogů je nepřehlédnutelně potřísněn.

VITKA: Ježišmarjá, Leoš! Dělej, vysaď mě, to musíme spravit, nebo z toho za chvíli šlehne půlku Klubu moravských skladatelů!

Vitka se vyškrábe Otovi na záda a snaží se poskvrněný portrét očistit. Ostatní spolužáci ji buď povzbuzují, nebo uhranutě zírají na její nohy, obnažené pod vykasanou sukní až do půli stehen.

SPOLUŽÁK (*vyděšeně se ohlíží po zkušebně, kde se radí pedagogové*): Ty káčo jedna pitomá!

Budeš nás mít všechny na svědomí!

VITKA: Cože? Já ti dám káču, blbečku!

Vitka strhne obraz a mázne s ním spolužáka po hlavě, v té chvíli však vcházejí profesori sdělit jim výsledky zkoušek. Spatří výskající skupinku, Vitku na Vachových zádech a spolužáka s Janáčkovým portrétem naraženým kolem krku. Někteří pedagogové jsou pohoršeni, jiní se neubrání smíchu.

PEDAGOGOVÉ (*sborově*): Kaprálová!

Scéna IV.

Červen 1934. V koncertním sále brněnského Stadionu má zanedlouho začít závěrečný absolventský koncert studentů konzervatoře. Orchestr ladí, rozhovory zanikají v tónech nástrojů. Stejně seskupení spolužáků se baví ve foyer, všichni jsou rozrušení, neboť jejich skladby brzy uslyší náročná odborná veřejnost. Přítomni jsou jejich pedagogové i ostatní členové Klubu moravských skladatelů, žurnalisté zvědaví na mladé talenty vstupující na hudební scénu, stejně jako početné laické publikum z českých i německých kruhů. Jazyk hudby pro tento večer spojuje i leckdy se

svářející příznivce české Besedy a německého Musikvereinu. Přicházejí i Vitčini rodiče — Václav Kaprál, známý a vážený brněnský skladatel, provozující vyhlášenou hudební školu, s Vituší Kaprálovou, obdivovanou zpěvačkou. Ačkoliv jsou do sebe zavěšeni a společně zdraví známé, na jejich křečovitém chování je znát nepřehlédnutelný nesoulad. Jakmile se naskýtá příležitost, s úlevou se rozcházejí každý jiným směrem. Matka Vitce zpovzdálí ukazuje, že jí drží palce, Vitka jí ze skupiny spolužáků s dětským nadšením mává.

VITKA: Čááááú, mami!

Vituše se rozpačitě rozhlédne po svědcích dceřina uličnického chování a rychle se odvrátí. Poté zkontroluje svůj vzhled v zrcátku, rtěnkou si přejede rty — je rozhodnuta uchovat si za každých okolností důstojnost. Se zářivým úsměvem se pak vmísí mezi ostatní korzující návštěvníky koncertu.

ŽENA: Té Vituši Kaprálové to ale sluší! A to její poslední vystoupení! Waren Sie dort?⁷

MUŽ: Na klar. Echt eine goldene Stimme unter den tschechischen Sängerinnen!⁸

⁷ Byl jste tam?

⁸ No jistě. Skutečně zlatý hlas mezi českými zpěvačkami!

MUŽ: Pravda, hlas má od Boha — přímo rajský!

ŽENA: Ale s manželem má očištěc!

MUŽ: Podle mého se jeho tvorba přeceňuje — jsou to samé variace na Janáčka. Přejímá podněty svého učitele až příliš nekriticky.

PEDAGOG: Mistře Kaprále! Mistře! Srdečně vás tu vítám — jsem vskutku rád, že jste přišel.

VÁCLAV KAPRÁL: Jak bych mohl nepřijít. Vituše mi světovou premiéru Vitčina majstrštyku předhazuje už dva měsíce a já nejsem blázen, abych dráždil hada bosou nohou. Ale slyšel jsem — prý jste to s tou naší holkou neměli lehké.

PEDAGOG: Inu, víte jistě sám, že vaše dcera se — jak bych to řekl — zrovna neznepokojuje úctou k autoritám, že.

VÁCLAV KAPRÁL: A já jsem jí to přitom tolikrát opakoval — forma je základ, teprve až její zákonitosti zvládneš, můžeš si dělat, co chceš. Nesnáším ten její vzdor. Ale to má po své matce.

PEDAGOG (*podlézavě*): Ovšem, když pochází z tak podnětného zázemí, když je zvyklá slyšet prvotřídní kvalitu a vidět takový úspěch, tak jí, ehm... jistou svéhlavost nelze mít za zlé. Je pochopitelné, že očekává to samé. Snad jen...

VÁCLAV KAPRÁL: Co?

PEDAGOG (*přitočí se ke Kaprálovi a s pohledem upřeným na Vitku a Vacha*): Měl byste víc dbát na její docházku!

VÁCLAV KAPRÁL: Jakže? Docházku?

PEDAGOG: Bývá jí často nevolno. Většinou když je nevolno i maestru Vachovi.

VÁCLAV KAPRÁL: No to snad... (*Rozzuřeně rozrazí hlouček studentů a vlepí Vitce facku*) Konzervatoř sis vyvzdorovala, tak do ní buď budeš chodit, nebo tě přehlásím na školu rodinnou!

Všichni ztichnou. Vitka se šokovaně drží za tvář, snaží se přestát ponížení, nepláče, ale je znát, jak se v ní sbírá vzdor. Dupne a běží se schovat do úkrytu pod piano.

Scéna V.

Štědrý večer roku 1923. V bytě Kaprálových, v němž dávají i hodiny hudby, však není ani stopy po hřejivé vánoční atmosféře. Na pianě, přes které je nedbale přehozen ubrus, je ve váze zastrčeno několik ubohých smrkových větévek – výzdoba určená očím zvědavých studentů. Vitka sedí schovaná pod pianem, vyděšeně k sobě tiskne velkou pannu a naslouchá hádce rodičů. Oba chtějí odejít za svým současným partnerem.

VITUŠE: Sundej si ten kabát! To ty zůstaneš!

VÁCLAV KAPRÁL: Ty mi chceš poroučet?

VITUŠE: Tak zněla dohoda!

VÁCLAV KAPRÁL: Žádnou jsem s tebou
neuzavřel!

VITUŠE: Lháři! Podvodníku! Ale tentokrát
ti to neprojde — tentokrát jdu já, ty a ta
tvoje fuchtle už mi víc po štěstí šlapat
nebudete!

VÁCLAV KAPRÁL: Sama sis ho pošlapala — jen
se ti hodí házet vinu na druhé! Na děcko
svádíš zpackanou kariéru, na mě zas krach
manželství! I ty nebožátko!

VITUŠE: Ji z toho vynech!

VÁCLAV KAPRÁL: To ty ji do toho taháš!

VITUŠE: Jistěže! Protože jsem to já, kdo se jí
dnem i nocí věnuje — po doktorech s ní
běhám, léky jí sháním. A ty? Ani učít ji
nechceš! Proč ji necháš doprošovat se
a čekat, než by ses podíval na ty její noty?
Že je holka?

VÁCLAV KAPRÁL: Že nemám kvůli výuce čas!

VITUŠE: Pche — prý kvůli výuce! Nechám se
s tebou rozvést, se školou bude konec a hned
budeš mít času habaděj!

VÁCLAV KAPRÁL: To neuděláš!

VITUŠE: Málo mě za ty roky znáš?

VÁCLAV KAPRÁL: Škola živí tebe stejně jako mě!

VITUŠE: Aťsi!

VÁCLAV KAPRÁL (*s obavou v hlase*): Vituše!

*Vituše za sebou práskne dveřmi dřív, než z bytu
stihne vyběhnout Kaprál.*

VÁCLAV KAPRÁL: To přece neudělá, není blázen!
(Nervózně pohlédne na hodinky) Otýlie
už jistě čeká. Má prostřeno. Ale co s tím
děckem? *(Ohlédne se po Vitce)* Večeři i dárky
dostala, snad by si mohla pohrát s tou
pannou...

VITKA *(tiše hlesne)*: Táto!

VÁCLAV KAPRÁL *(stáhne knot petrolejky
a ztlumí světlo)*: ...a za chvíli usnout...

VITKA *(tiše hlesne)*: Tatínku!

VÁCLAV KAPRÁL *(odchází)*: ...sedm let... to už je
přece velká dost.

*Vitčin vyděšený dech se mísí se skřípnutím
dveří, klapnutím zámku, hučením vánice
za oknem, zapraskáním podlahy, pláčem
panny — její hudební představitost se chápe
každého zvukového podnětu, slévají se do temné,
děsuplné melodie.*

Scéna VI.

*Červen 1934. Na okno bytu Kaprálových dopadnou
kamínky.*

OTA VACH: Vitko! Vitko!

*Vitka se vykloní z okna, radostně zamává a pak
za Otou vyběhne ven. Popadne ho za ruku
a odveče do zahrady, kde se usadí na lavičku.*

- OTA VACH:** Jsi v pořádku? Po tom koncertě...
všichni jsme se o tebe báli.
- VITKA** (*filmově, pateticky*): Líbej mě!
- OTA VACH:** Neblázni! Co když nás někdo uvidí!
Co by na to řekl tvůj otec?
- VITKA:** Co by? Však jsi to viděl — jednu by ti
vrazil.
- OTA VACH** (*zaskočeně*): No... právě. Copak ty z něj
nemáš strach?
- VITKA:** Strach? Ne. On vždycky vypění jak
naštěrchaná sodovka, a pak je stejně po
máminu. Nebo po mojem. Anebo po Otlinu.
To bylo pořád (*napodobuje otcovu dikci*) —
„Má malou ruku, nezahraje ani na klavír, tak
jak by mohla komponovat!“ anebo — „Kdo
kdy viděl ženskou před orchestrem!? Vždyť se
jí vysmějí!“ a taky, a to se podrž — „Využije
protekcce plynoucí z mého jména a pak
se stejně vdá, porodí a kariéru pověsí na
hřebík — to je zákon dělohy!“ Ale to se plete,
holomek, po konzervě půjdu na mistrovskou
do Prahy a pak nazdar — čeká na mě svět!
„Česká komponistka dobyla srdce odborného
i laického publika,“ budou všude psát!
- OTA VACH:** No vidíš, málem bych zapomněl —
na, tu máš noviny. Prozatím o tobě píše
Černušák v *Lidovkách*...
- VITKA:** Ukaž, ukaž!
- OTA VACH** (*čte*): „První skladatelka studující
na brněnské konzervatoři se představila
skladbou vysoce invenčního fondu, jež by

se beze všeho dobře umístila jako přídávkové číslo kteréhokoliv sólistického pořadu...“

VITKA: Ha, vidíš? A zajímá ho, jak znělo zadání? Nezajímá. Hlavně že slyšel kvalitní muziku!

OTA VACH: ... a podobně Helfert v *Moravském slově*.

VITKA: A co Němci? Co psali Němci?

OTA VACH: Taky samá chvála. Třeba tuhle v *Mährische Zeitung*: „Die junge Komponistin Kaprálová hat ihren ausgeprägten Sinn für die moderne Harmonie unter Beweis gestellt.“⁹

VITKA: Tak to je wunderbáááár!

Vitka samou radostí provede krkolomný akrobatický cvik.

OTA VACH: Proboha, opatrně! Mysli na svoje zdraví!

VITKA (příkře): Jako proč?

OTA VACH: Myslel jsem... no... že by ses měla šetřit, když...

VITKA (rázně ho přeruší): Tos teda myslel špatně!

OTA VACH: Aha, tak... promiň.

VITKA: No dobrá — ale teď už mě krucinál líbej, ať si ještě něco užijem! (*Opět se na něj vrhne*)

⁹ Mladá skladatelka Kaprálová předvedla vyspělý cit pro moderní harmonii.

OTA VACH (*brzdí její vášeň*): Ééééh, počkej... kdy vlastně odjíždíš?

VITKA (*s povzdechem*): Pozitří. A vůbec se mi nechce. Prázdniny na horách — ukoušu se tam nudou! (*Znovu se k němu přimkne*)

OTA VACH (*cudně se odtahuje*): No tak, počkej přece! Na tohle všechno budeme mít ještě času dost.

VITKA: Kdy, prosím tě?

OTA VACH: No po svatbě, ne?

VITKA (*zklamaně*): A jo.

OTA VACH: Vždyť jsi souhlasila, že budeme postupovat zvolna, že si to nejlepší necháme na noc, kdy budeme svoji před lidmi i před Bohem — že ano?

VITKA (*otráveně*): Jasan.

OTA VACH: Ani nevíš, jak jsem rád, že se na tom shodneme! Mě to totiž ohromně inspiruje. Ta touha — je jako tajů plná lůna na obzoru, za kterou kráčel bych světa kraj...

VITKA: Aha. To máš dobrý. Ale zas tak daleko chodit nemusíš, tady máš taky lůno.

(*Popadne jeho ruku a přiloží si ji ke klínu*)

OTA VACH (*přeskakujícím hlasem*): Vitko!

VITKA (*náhle zavolá na procházejícího muže*):

Dobré odpoledne, Theošku! (*K Vachovi*) To je náš nový učitel hudby. Pomáhá našim.

THEODOR SCHAEFER (*nervozitou škobrtne*):

Rukulíbám, Vitulko!